

KULTUREN

Kv Svaneluckykan m. fl.

**Stadsvallen, fornlämning nr 17,
Lunds stad, Lunds kommun, Skåne
Förundersökning 2012**

KULTURMILJÖRAPPORT 2013:11

IVAN BALIC

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning	2
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser.....	4
Genomförande och resultat.....	5
Administrativa och tekniska uppgifter	7
Referenser	8
Bilagor	9

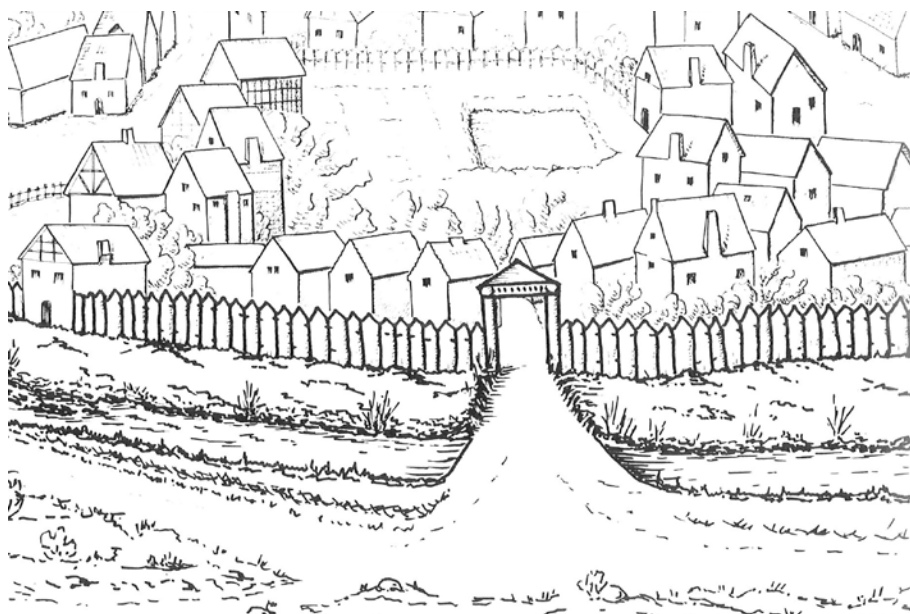
Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med röd stjärna.

Inledning

Med anledning av omgestaltningen av entréerna till stadsparken anlades ett nytt gångstråk genom Observatorieparken och Stadsparken. Detta medförde att en ny passage över stadsvallen blev nödvändig och en ny nedsänkt trappa anlades. I samband med detta genomfördes en förundersökning genom schaktningsövervakning, efter Länsstyrelsen i Skånes beslut (lst. dnr: 431-78423-09).

Figur 2. Den västra delen av den nya trappan över stadsvallen med Observatoriet i bakgrunden.

Figur 3. Detalj av Franz Hogenbergs kopparstick, tecknad av Karin Blomqvist (ur Blomqvist 1985)

Fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet är beläget i den sydöstra delen av det medeltida stadsområdet, i kv Svaneluckyan. Olof Jensen Svane stod under 1600-talet som ägare till området, varför han har fått ge namn åt kvarteret. Under 1800-talet blev parker, grönområden och promenadstråk ett viktigt inslag i offentliga miljöer. Redan år 1821 hade Södra Vallpromenaden lagts ut på stadsvallen och år 1858 blev den nyanlagda Gyllenkrokska promenaden ett populärt inslag i stadsplaneringen. År 1904 förvärvade staden parkområdet och inrättade därefter en regelrätt stadspark, varav en del stod färdigställd redan till den stora Lundautställningen år 1907. Först år 1911 var den fullständiga omgestaltningen klar (Blom 2007).

I Anders Andréns rekonstruktion av den medeltida tomtstrukturen i Lund, så som förhållandena var runt år 1500, är Observatorieparken belägna på tomterna 240:1-2. Inga historiska källor som berör området finns och rekonstruktionen har istället baserats på kvarterets uppdelning på en karta från år 1784, ett förhållande som kan avspegla äldre uppdelningar och strukturer (Andrén 1984 s 104).

Stadsvallen med tillhörande vallgrav utgjorde, en med medeltida mått mätt, en omfattande konstruktion. Den till stadsvallen hörande vallgravens funktion var att dränera stadsområdet. Den samlade upp de vattenflöden som tidigare flutit ned från Helgonabackens källsprång och vattenförande gruslager, över det bebyggda stadsområdet. Undersökningar längs vallgravens sträckning har fastställt att dess bredd varierat mellan 10 och 18 m. På fyra punkter var stadsvallen genombruten och vid dessa fanns stadsportar, där det fanns möjlighet att ta sig in och ut ur stadsområdet. Redan under 1100-tal omnämns en stadsbefästning kring Lunds stadsområde, något som genom arkeologiska observationer inte kunnat bekräftas. De historiska källorna indikerar att vallkonstruktionen anlagts någon gång mellan år 1326-1361 (Carelli 2001 s 130ff).

Efter hand blev anläggningen dock omodern och fram till freden i Roskilde år 1658 tycks Lunds stadsvall gradvis ha fått förfalla. Då landtullen avskaffades år 1811 förlorade vallen helt sin funktion och raserades efterhand. Idag återstår en ca 500 m lång sträckning av vallen, som är bevuxen med träd och som alltsedan 1800-talets parketablerande flitigt nyttjas som promenad- och rekreationsstråk, även i dagens Stadspark (Bolander 2010 s 6).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Endast ett fåtal undersökningar av de bevarade delarna av vallanläggningen har företagits i modern tid. Detta beror till stor del på den ligger stadsparken och på så sätt skonats från större ingrepp. Flertalet av de genomförda undersökningarna är istället genomförda under tidigt 1900-tal och behandlas övergripande i Ragnar Blomqvist postuma publikation *Stadsvallen i Lund* från år 1985. Blomqvist har själv, vid ett flertal tillfällen, undersökt såväl vall som vallgrav, bland annat vid Norreport, där en sektion grävdes genom vallgraven, varvid flera broläggningar kunde konstateras.

I närheten av den i undersökningen berörda punkten invid Observatorieparken har, i hörnet av Grönegatan/Svanegatan, spår efter kyrkogården tillhörande den så kallade *lilla Sankt Petri kyrka*, påträffats. Vid ett flertal tillfällen har skelettfynd dokumenterats i Grönegatans södra delar och på tomterna 15,16 och 17 i kvarteret Billegården. I samband med nybyggnation på tomten nr 17 år 1938 påträffades utöver skelettdelar, även ett kapitelband av huggen sandsten, vilket kan härledas till en profilerad portalomfattning med datering i 1100-talets slut. Rimligen har den ingått i kyrkobyggnadens konstruktion. Även under påföljande undersökningar på tomten år 1954 rapporterades benfragment tillhörande människa. Kyrkogården har haft en utsträckning som även omfattar delar av Grönegatan, vilket noterats bland annat genom flertalet markingrepp i samband med ledningsdragningar. År 1945 undersöktes exempelvis, i gatans sträckning, 6 stycken skelettbegravningar liggande i östvästlig riktning. År 1959 noterades fynd av människoben i redan omrörda massor, vid grävningar utanför Grönegatan 36 (Kulturens LA-arkiv). Dock är inte kyrkogårdens utsträckning fastställd.

År 1996 undersöktes den södra utkanten av Svanegatan och medeltida bronsgjutier påträffades. I den norra delen av Stadsparken påträffades en klockgjutningsplats, antagligen knuten till den medeltida Sankt Måns kyrka. Vidare förknippades möjliga indicier för markavröjning med påbättringar och förstärkningar av stadsvallen (Rönn 1996 s 61).

I augusti år 2004 genomfördes en schaktningsövervakning vid Observatoriet, för en fjärrvärmeanslutning. I det smala schaktet några meter in i trädgården syntes ett par meterstora gropar, med gott om träkol, sot och ärggröna bronsflagor. Det smala schaktet kunde vidgas något just vid groparna. Den ena innehöll mycket sot och kol samt sjok av hårt bränd lera. Förslagsvis rör det sig om en försänkt ässja. Den andra gropen var

bara delvis bevarad men kan ha fungerat som gjutgrop vari formar placerats. Från groparna och ut mot gatan sträckte sig sot- och kolrika lager. Allra längst utåt gatan fanns spår av bebyggelse (Gardelin 2008 s 14).

År 2009 anlades en ny entré vid den nordöstra delen av Stadsparken, där Gyllenkroks allé gör en sväng och möter Grönegatans södra del. I samband med detta genomfördes en förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Resultaten omfattade huvudsakligen spår efter anläggandet av Observatorieparken.

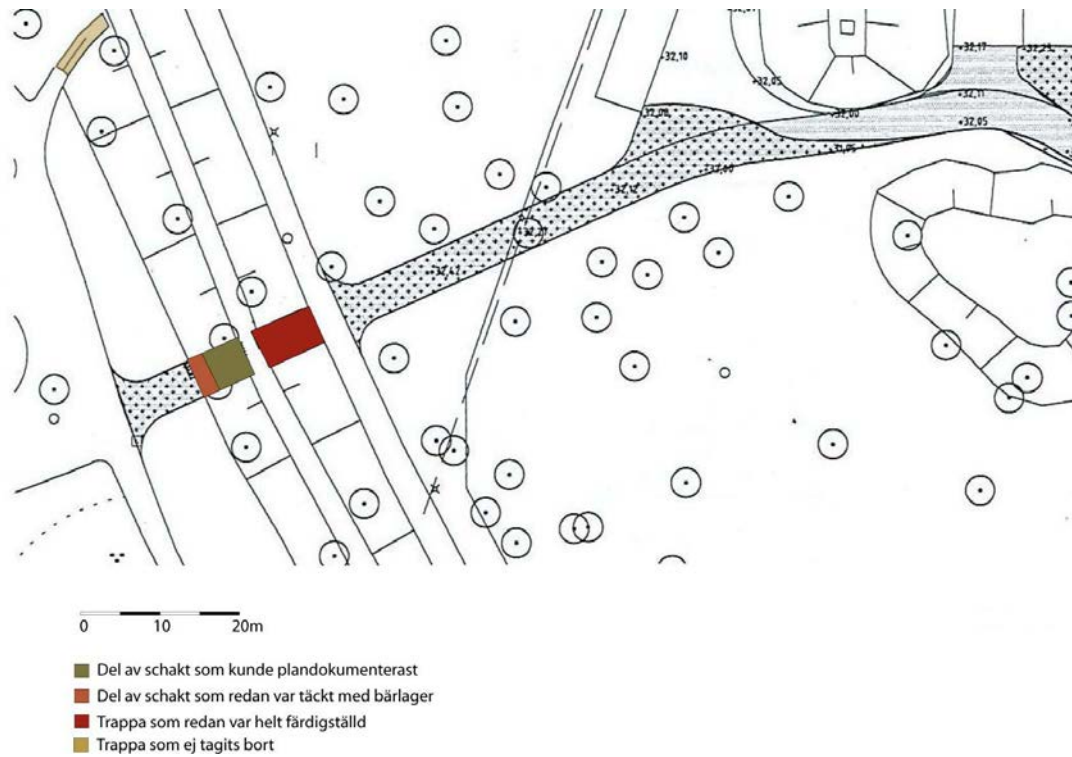
Genomförande och resultat

I samband med att ett nytt gångstråk skulle anläggas genom Observatorieparken och Stadsparken blev en ny passage över stadsvallen nödvändig, och en ny nedsänkt trappa av granit planerades. Den nya trappan innebar att ingrepp i stadsvallen var nödvändiga och en ansökan om att få göra ingrepp i över mark synlig fast fornlämning inlämnades till Länsstyrelsen i Skåne. Ansökan bifölls inte enligt ursprungsplanerna som innebar ett genombrott i stadsvallen vilket innebar att ett nytt förslag med en trappa utarbetades. Detta godkändes med villkor att arbetena utfördes enligt bifogade ritningar, att en arkeologisk förundersökning gjordes i samband med schaktningen och att en äldre trappa togs bort. Schaktningsarbetena för stentrappan i stadsvallen påbörjades utan att kontakt tagits med Kulturens personal och ena halvan var redan helt färdigställd, medan resterande delar var schaktade och delvis övertäckta med bärlager, då arkeologisk personal anlände till platsen. En sektion dokumenterades som visade hur de övre delarna av vallen var uppbyggd (bilaga 1, figur 1). Den nedre delen bestod av gul lera som var något sandig och torr. Leran utgör med all sannolikhet uppgrävda massor från vallgraven. Däröver fanns brun fet matjord som innehöll småsten och mycket rötter. Ovan matjorden låg ytterligare ett lager gul lera med inslag av brun matjord och stenar. Lagret var torrt och innehöll mycket rötter. I den nordvästra delen var detta lager skuret av en nedgrävning vars fyllning bestod av mörkbrun matjord med enstaka lerkladdar. Överst låg ett modernt bärlager som utgjorde en grusgång. Sekvensen med lera, matjord och lera kan utgöra spår efter en ombyggnad, kanske i samband med en omgrävning av vallgraven. I de delar av schaktet som låg öppna i plan kunde enbart gul lera observeras, vilket visar att vallens kärna är uppbyggd med detta material.

Borttagningen av den gamla trappan har inte utförts och inga närmare uppgifter finns om att detta ska genomföras.

Figur 4. Då Kulturens personal anlände till platsen hade den östra delen av trappan färdigställd medan den västra var schaktad och delvis fylld med bärlager.

Figur 5. Planritning över de utförda arbetena.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-78423-09	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Socken-/Stadsnr	1298
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv Svaneluckykan m fl
Typ av exploatering	Schaktning för stentrappa		
Uppdragsgivare	Lunds kommun, Tekniska Förvaltningen		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Ivan Balic		
Övrig personal			
Fältarbetstid	2012-03-30 – 2012-03-30		
Fälttid			
Arkeolog	1 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	70 m ²		
Kubik	-		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	1x650=650 SEK		
Rapport	4x650=2600 SEK		
Analys			
Övrigt			
Summa:	3 250 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner			
Bodar			
Övrigt			
Summa			
Summa, faktisk	3 250 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under Stadsparken		
Ritningar, dokumentation	1 planritning skala 1:100, 1 sektionsritning skala 1:20		
Foto	7 st digitala fotografier		
Analyser			
Övriga upplysningar			

Referenser

Andrén, A. 1984. *Lund, tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning*. RAÄ & SHM Rapport Medeltidsstaden 56.

Bevaringskommittén, 1981. *Lunds stadskärna. Clemens och Drottens rotar*. Trelleborg.

Blom, K.-A. 2007. *Allt ljus på Lund. Boken om den stora utställningen 1907*. Lund.

Blomqvist, R. 1985. *Stadsvallen i Lund. Ett unikt byggnadsminne*. Lund.

Bolander, A. 2010. *Stadsvallen i Lund – en översiktlig historik*. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 357. Lund

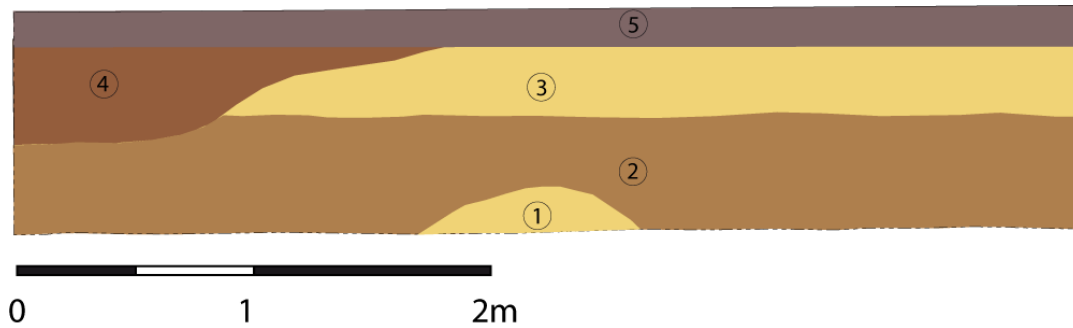
Carelli, P. 2001. *En kapitalistisk anda. Kulturella förändringar i 11000-talets Danmark*.Lund.

Gardelin, G. 2008. *Lunds medeltida stad. Arkeologisk förundersökning 2003 – 2005*. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 320. Lund

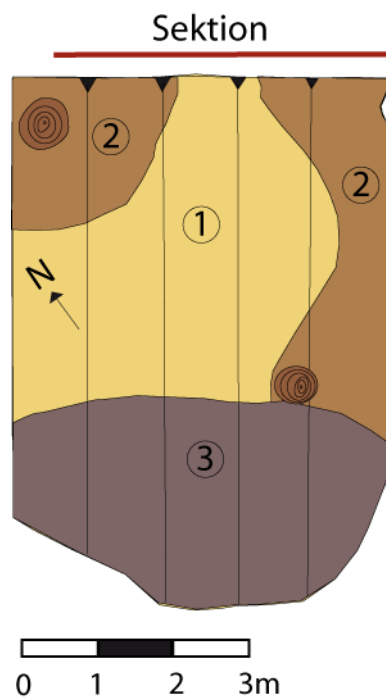
Rönn, V. 1996. *Stadsparken och Svanegatan i Lund*. Arkeologiska rapporter från Lund, nr 16. Lund.

Bilagor

1. Bilaga

Figur 1. Sektion mot öster. 1. Gul lera något sandig och torr. 2. Brun lerig matjord med mycket rött, småsten och enstaka lerkladdar. Något torrt men fett. 3. Gul lera blandat med brun matjord och stenar. Något torr med mycket rötter. 4. Mörkbrun matjord med enstaka lerkladdar. Lerigt, fuktigt och fett. 5. Moderna bärlager för grusgång.

Figur 2. Planritning över det schaktet för den västra trappan.

I serien arkeologiska arkivrapporter från Lund har utgivits:

2012

- .....
- Nr 405 Kv Studenten 6, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 406 Kv Absalon 5, Arkeologisk förundersökning 2012. Jan Kockum.
Nr 407 Wilses trädgård på Spydebergs prästgård. Arkeologisk förundersökning 2011. Aja Guldåker.
Nr 408 Kv Saluhallen 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Ivan Balic.
Nr 409 Kv Myntet 29, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Jan Kockum.
Nr 410 Kv Katedralskolan 8, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011. Gertie Ericsson.
Nr 411 Kv Paradis 37 & 38, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011. Gertie Ericsson.
Nr 412 Kv Bytarebacken 31, Lund. Geoteknisk provborring 2011. Gertie Ericsson.
Nr 413 Dalby kyrkas kyrkogård, Dalby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2010. Gertie Ericsson.
Nr 414 Kv Rundkyrkan 1, fornlämning nr 93, Södra Sandby socken, Lunds kommun. Geoteknisk provborring 2010. Gertie Ericsson.
Nr 415 Kv Saluhallen 1, Mårtensstorget, Lund. Arkeologisk förundersökning 2010-2012. Claes Theliander.
Nr 416 Stora Råby 34:6, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2009-2010. Adam Bolander.
Nr 417 Hoby 19:2 och Hoby 24:2, fornlämning nr 31 i Västra Hoby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2009-2010. Adam Bolander och Gertie Ericsson.
Nr 418 Kv Paradis 56, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Ivan Balic.
Nr 419 Kv Brunius 16, Lund. Arkeologisk förundersökning 2010. Gertie Ericsson.
Nr 420 Kv Garvaren 20, Lund. Geoteknisk provborring 2011. Gertie Ericsson.
Nr 421 Kv Tegnér 2, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011. Gertie Ericsson.
Nr 422 Innerstaden 2:1 och 3:32, Lund. Arkeologisk förundersökning 2010. Gertie Ericsson.
Nr 423 Kv Gernandtska lyckan 19, Lund. Arkeologisk förundersökning 2009. Gertie Ericsson.
Nr 424 Kv Maria Magle 9, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
Nr 425 Kv Agardh 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
Nr 426 Botan M17:504, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 427 Kv Tegnér 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 428 Kv Gernandtska lyckan 19, Lund. Arkeologisk förundersökning 2010-2012. Aja Guldåker.
Nr 429 Kv Maria Magle 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 430 Stora Råby 36:18, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 431 Kv Maria Magle 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 432 Flynge 22:40, Fornlämning 80,81 i Södra Sandbys socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 433 Kv Toppen 1-2, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Nicklas Kronroth.
Nr 434 Kv Paradis 60, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 435 Kv Paradis 61, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
Nr 436 Hardeberga 22:1, fornlämning nr 25 i Hardeberga socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 437 Kv Winstrup 11, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 438 Kv Carl Holmberg 3, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 439 Kv Myntet 29, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.

I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2013

- 2013:1 Kv Billegården 21, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:2 Kv Apotekaren 11 (fd 9), Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:3 Ventlinge 44:1, Mörbylånga kommun. Antikvarisk medverkan 2012-13. Henrik Borg.
2013:4 Stora Råby 34:7, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Jan Kockum.
2013:5 Kv Saluhallen1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011-2012. Ivan Balic.
2013:6 Innerstaden 2:1 - Krafts torg och Kungsgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:7 Stora Råby 34:7/väg 887, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth
2013:8 Innerstaden 2:1 - Clemensstorget, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:9 Kv Sjöjungfrun 11, Trelleborg. Arkeologisk förundersökning 2010. Claes Theliander.
2013:10 Kv Repslagaren 29, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:11 Kv Svaneluckykan m. fl. Lund. Förundersökning 2012. Ivan Balic.